

МІЖНАРОДНЕ МИТНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості застосування партнерського підходу в концепції міжнародного митного співробітництва. Розглянуто сутність лояльності у міжнародному митному співробітництві. Запропоновано комплексний показник партнерських відносин у міжнародному митному середовищі та стратегічний інструментарій міжнародного митного співробітництва.

Ключові слова: міжнародне митне співробітництво, партнерський підхід, показник партнерських відносин у міжнародному митному середовищі, стратегія розвитку міжнародного митного співробітництва.

Міжнародне митне співробітництво в сучасних умовах глобалізації набуває все більшої значущості. Розвиток міжнародного митного співробітництва є досить актуальною науково-практичною проблемою, оскільки забезпечує національний розвиток, напрями якого виокремлюють співробітники Державної митної служби України. У коло таких напрямів входить: можливість отримати додаткові ресурси для розвитку власної митної справи; можливість заощадження власних ресурсів шляхом уникнення помилок, допущених іншими державами на шляху такого розвитку; можливість уніфікації та адаптації національних стандартів діяльності у митній справі до міжнародних еквівалентів.

У рамках інтеграційних об'єднань митне співробітництво не є проблематичним, оскільки являє собою співпрацю в однорідному середовищі. Тобто мається на увазі співробітництво економічно розвинених держав, які мають спільні цілі: боротьба з незаконним обігом наркотиків; захист якості товарів; упорядкування та спрощення оформлення імпорту, експорту та транзиту товарів.

Вивченню окремих аспектів міжнародного митного співробітництва присвятили свої праці такі радянські, вітчизняні й зарубіжні вчені, як К.Г. Борисов, Х. Вольфганг, Д. Дайнен, Є.В. Додін, Л.М. Ентін, О.Д. Єршов, С.С. Жамкоч'ян, С.Ю. Кашкін, В. Кернз, А.М. Козирін, Ж.-К. Коллі, Б.А. Кормич, Д. Ласок, В.І. Лісовський, М. Люкс, А.В. Мазур, Л.М. Марков, В.С. Михайлов, В.В. Мицик, С.І. Мкртумян, А.А. Наку, Д.В. Приймаченко, К.К. Сандровський, Ф. Снайдер, Б. Терра, М. Хіршлер, В. Г. Храбський, Б. Циммерман, Р. Шульц та ін.

Разом з тим в українській концепції міжнародного та європейського розвитку до останнього часу не приділялося належної уваги комплексному системному дослідженню розвитку як міжнародного митного співробітництва взагалі, так і митного співробітництва між державами – членами Європейського регіону Всесвітньої митної організації зокрема. На цей час поза увагою залишаються питання сутності міжнародного митного співробітництва, його економічного змісту та стратегічного інструментарію. Міжнародне митне співробітництво практично не розглядається як стратегічний напрям економічного розвитку України.

Метою статті є розкриття змісту міжнародного митного співробітництва з боку партнерського підходу, запропонування стратегічного інструментарію розвитку міжнародного митного співробітництва та обґрунтування його значущості як стратегічного напрямку державного розвитку.

Міжнародне митне співробітництво найчастіше визначають як один із видів спільної діяльності держав, спрямованої на узгодження їх інтересів та досягнення спільних цілей у розв'язанні митних питань на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права. Таке визначення поняття залишає поза увагою змістовну сутність міжнародного митного співробітництва.

Автор вважає, що міжнародне митне співробітництво повинне ґрунтуватися на засадах сучасного партнерського підходу. Партнерські відносини передбачають укладання довгострокових зобов'язань, що забезпечують збереження взаємин у майбутньому, а також наявність спільної інформації, ризику та винагороди. Партнерському підходу у міждержавній митній справі притаманні рівноправність між представниками держав (митними установами) та певною мірою їх інтеграція.

Партнерський підхід висуває певні вимоги до відносин, серед яких можна виокремити: взаємовигідність, довгостроковість, привілейованість, тривалість, надійність і конструктивність. Основним елементом, що робить внесок у тривалість зв'язків у сфері міжнародного митного співробітництва є послідовність поведінки та прогнозування очікувань сторін. Вигідність – це основна ознака у співробітництві між митними установами в міжнародному середовищі.

Актуальним є питання щодо адаптації закону Парето до побудови партнерських відносин у митній справі. Розвиток цього закону у цьому напрямку дозволяє сформулювати його в такому вигляді: 20% найбільш вигідних контактів у сфері міжнародного митного співробітництва дають країні 80% доходів. Таким чином, зусилля Державної митної служби України в сфері митного співробітництва має зосереджуватись на контактах з цим колом найбільш привабливих митних установ держав, митні відносини з якими найбільшою мірою є привабливими та прибутковими.

Міжнародне митне співробітництво повинне розвиватися за певними встановленими сценаріями: підвищення, збереження та зниження рівня відносин. Рівень відносин у міжнародному митному співробітництві пропонується визначати як ступінь кооперації митних установ різних країн у сфері міждержавного товарообміну. Кожна зі сторін митного співробітництва повинна ставитись до цього процесу на підґрунті планової компоненти, одним із елементів якої є прогнозування сценарію розвитку відносин, а також вживати заходів щодо оптимального розвитку подій. Очікування митних установ різних держав стосовно сценарію розвитку їх відносин можуть мати різний ступінь узгодженості. В обох випадках розробляється та погоджується сторонами спільний сценарій розвитку міжнародного митного співробітництва.

З розвитком концепції відносин у понятті «конкуренція» з'являється нова складова – взаємодія. Конкуренція сприяє розвитку інтеграційних процесів, супроводжується функціональними взаємозв'язками, узгодженнями між партнерами. Діалектика взаємодії конкуренції та інтеграції як форма прояву закону

єдності і боротьби протилежностей є внутрішнім джерелом саморуху, саморегулювання ринкової економіки. Система взаємодії, як організаційна форма здійснення міжнародного митного співробітництва, створюється з метою досягнення максимального синергетичного ефекту від кооперації держав у галузі митної справи. Кооперація сприяє зміцненню ринкових позицій кожного з учасників взаємодії. Виникнення синергетичного ефекту в системі міжнародного митного співробітництва залежить від координації між митними установами держав-партнерів, що зумовлюється синергічними зв'язками, тобто такими зв'язками кооперації (інтеграції), що спричиняють появу додаткового ефекту.

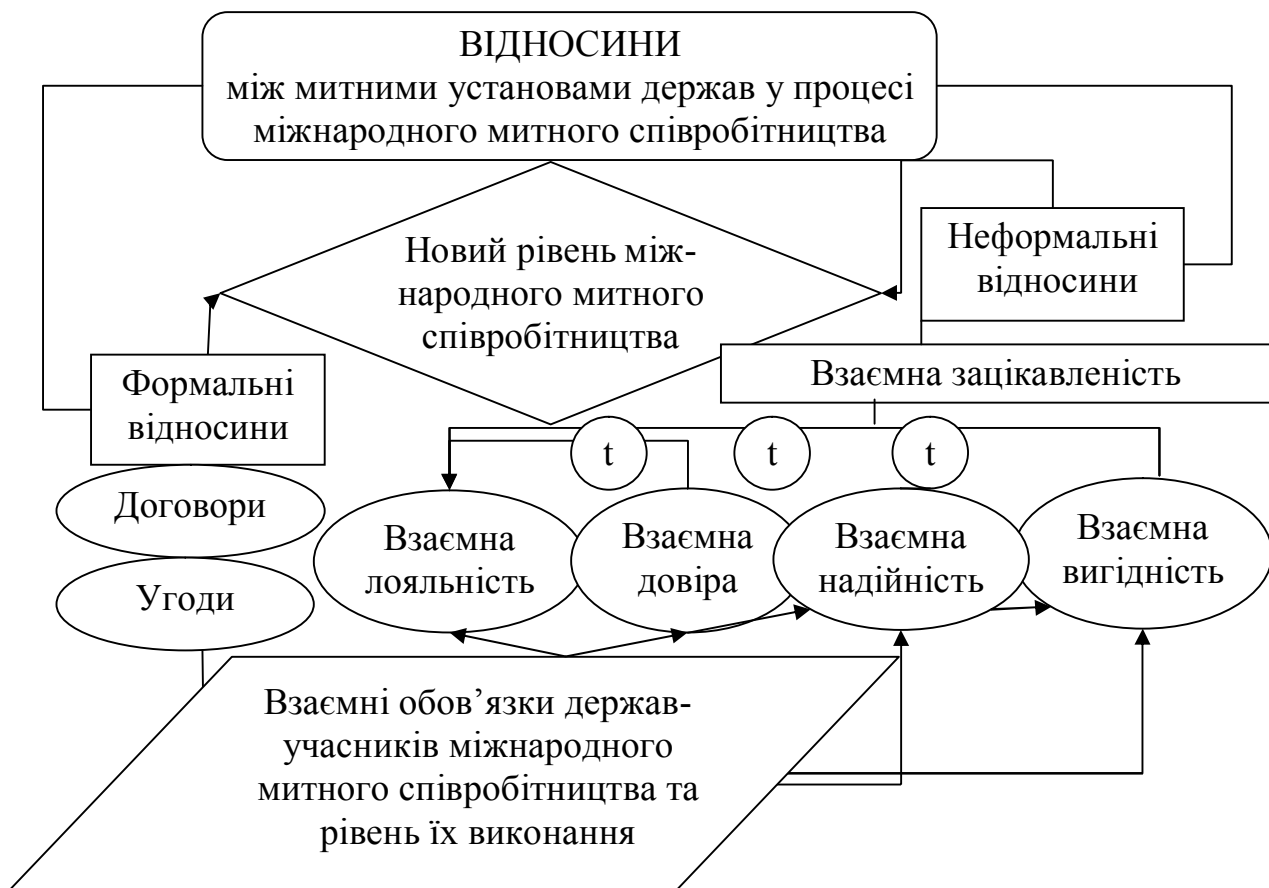
Міжнародне митне співробітництво як один із видів соціально-економічних взаємовідносин передбачає можливість виникнення лояльності між сторонами. Термін «лояльність» найчастіше використовують для позначення стану відносин між постачальником і споживачем. Проте на сучасному етапі розвитку економічної думки вчені вважають, що лояльність може виникати практично між усіма суб'єктами взаємодії як на мікро-, так і на макрорівні. Не є винятком і митні установи різних держав, що вступають у взаємовідносини в процесі міжнародного митного співробітництва.

Сам термін «лояльність» потребує вивчення. Майже всі сучасні вчені говорять про лояльність як однобічний процес. Автор вважає, що слід відрізняти двобічну та однобічну лояльність. Міжнародне митне співробітництво базується на основі двобічної лояльності, тобто «взаємної лояльності». Процес досягнення взаємної лояльності слід розглядати у взаємозв'язку з формальними діловими відносинами. Автор вважає, що лояльність походить зі сфери формальних відносин, оскільки саме виконання обов'язків – це основа для формування позитивного ставлення. Виконання обов'язків впливає на рівень лояльності, формує інший рівень взаємовідносин, що може підвищуватися чи знижуватися. Рівень взаємовідносин відображається у взаємній зацікавленості митних установ різних держав до співробітництва. Традиційно до складу неформальних відносин входить: лояльність, взаємна довіра, взаємна вигідність. Модель взаємозв'язку між формальними та неформальними відносинами в процесі маркетингу відносин наведено на рисунку 1.

Отже, на основі вищевикладеного, можна запропонувати таке визначення взаємної лояльності, що виникає в процесі міжнародного митного співробітництва.

Взаємна лояльність – це взаємне відчуття позитивного ставлення зацікавлених у міжнародному митному співробітництві держав, форма неформальної взаємодії представників держав на рівні митних установ, заснована на взаємній довірі вигідності та надійності, що впливає на формальну сферу взаємовідносин, тобто рівень міждержавних угод в сфері митної справи. Взаємозв'язок між формальними та неформальними відносинами в процесі міжнародного митного співробітництва визначає рівень партнерського підходу між державами та їх представниками – митними установами.

Для виміру рівня партнерських відносин у процесі міжнародного митного співробітництва пропонується визначати комплексний показник партнерських відносин у митному середовищі держави-ініціатора.

○ t – час, необхідний для досягнення лояльності.

Рисунок 1 – Схема взаємозв'язку між формальними та неформальними відносинами у процесі міжнародного митного співробітництва

Цей показник запропоновано розраховувати як середнє арифметичне показників взаємної зацікавленості у співробітництві та взаємної підтримки між державами у напрямі міжнародного митного співробітництва (формула 1):

$$KP_{ПВ} = \frac{P_{вз} + P_{пн}}{2}, \quad (1)$$

де $KP_{ПВ}$ – комплексний показник партнерських відносин у митному середовищі держави-ініціатора;

$P_{вз}$ – показник взаємної зацікавленості держави у митному співробітництві;

$P_{пн}$ – показник взаємної підтримки між суб'єктами митного середовища.

Ключовим елементом партнерського підходу, зокрема у міжнародному митному співробітництві, є вибір спільної та узгодженої стратегії між митним установами партнерів. Вибір стратегії розвитку відносин обумовлений, в першу чергу, рівнем партнерських відносин між державами у міжнародному митному середовищі. Наступний етап, згідно з рисунком 2, – складання стратегічної матриці

розвитку взаємовідносин. Використання цієї матриці дає можливість позиціонувати держави для визначення стратегії міжнародного митного співробітництва.

Рівень партнерського підходу держави	Високий	Стратегічна зона зростання держави до умов ініціатора міжнародного митного співробітництва	Стратегічна зона оптимального співробітництва
	Середній		
	Низький	Стратегічна зона перспективного та резервного співробітництва	Стратегічна зона зростання ініціатора до умов співробітництва
	Відсутній		
		Відсутній	Низький
		Середній	Високий
Рівень партнерського підходу держави-ініціатора міжнародного митного співробітництва			

Рисунок 2 – Стратегічна матриця розвитку відносин у процесі міжнародного митного співробітництва

Припустимо, що держава, інтереси якої ми розглядаємо у процесі міжнародного митного співробітництва, є ініціатором інтеграційних процесів. На рисунку 2 видно, як утворюються різні стратегічні зони щодо держави-ініціатора.

Стратегічна зона оптимального співробітництва. Держава-ініціатор міжнародного митного співробітництва може пропонувати партнеру розробку інтегрованої та узгодженої стратегії міжнародного митного співробітництва. Зміст цієї стратегії – підвищення рівня партнерського підходу в процесі міжнародного митного співробітництва, пошук нових форм і методів взаємної підтримки, розподіл відповідальності та ризику у спільних митних заходах.

Стратегічна зона зростання держави до умов ініціатора міжнародного митного співробітництва та стратегічна зона зростання ініціатора до умов співробітництва є зонами неузгодженості стратегій. Якщо держава за умови позиціонування опинилася в одному із вказаних квадрантів, держава-ініціатор міжнародного митного співробітництва повинна чітко визначати вимоги та регламент співробітництва або формувати власні стратегічні переваги для держав, що опинились у зоні зростання ініціатора до умов співробітництва.

Стратегічна зона перспективного та резервного співробітництва – ці відносини не є привабливими для обох сторін, проте сторони можуть розглядати одна одну як перспективних партнерів (у цьому випадку розробляється спільна стратегія розвитку відносин на далеку перспективу з метою зростання обох сторін до рівня партнерських відносин), або перспектива співробітництва не є привабливою (за цих умов відносини потрапляють у категорію резервних).

Протягом років незалежності України розроблено такі стратегічні документи: Програму стратегічного розвитку «Український прорив» [1], «Стратегія економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки» [2], «Стратегія економічного та соціального розвитку України до 2011 року» [3], «Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інте-

грації» на 2004-2015 роки [4], «Державна стратегія регіональної політики до 2015 року» [5], «Стратегія національної безпеки України» [6].

Однак ці стратегічні документи не трансформувалися в чіткі плани заходів. Вони недостатньо скоординовані стосовно завдань з підвищення конкурентоспроможності та технологічного розвитку країни. Брак концентрації зусиль і ресурсів на тих напрямках діяльності, де формуються перспективні конкурентні переваги, ігнорування прийнятих у світі механізмів стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності значно зменшили вплив прийнятих програмних документів на якість економічного розвитку. У результаті навіть обмежений перелік цільових завдань таких програм не виконується та відчутних зрушень у бік розбудови інноваційної конкурентоспроможної економіки не відбувається. Пропонується вбудовування стратегії міжнародного митного співробітництва в стратегічну концепцію загальнодержавного розвитку.

Виходячи зі ієрархічної структури стратегії, зокрема державної, пропонується сприймати стратегію міжнародного митного співробітництва як функціональну стратегію макроекономічного розвитку України.

Ураховуючи вдале географічне розташування України, наша держава має усі об'єктивні передумови щодо виконання ролі інтегратора у міжнародному митному співробітництві з боку держав-членів СНД. Ефективне виконання транзитних функцій у контексті обґрунтованої економічної політики може стати фактором збільшення державних доходів.

Отже, виходячи з усього вищевикладеного можна зробити такі **висновки**:

1. Ураховуючи сучасність і схвальне ставлення світової спільноти до партнерського підходу як альтернатив конкурентної парадигми, можна стверджувати, що міжнародне митне співробітництво повинне ґрунтуватися на засадах сучасного партнерського підходу. Партнерському підходу у міждержавній митній справі притаманні рівноправність між представниками держав (митними установами) та певною мірою їх інтеграція.

2. Міжнародне митне співробітництво як один із видів соціально-економічних взаємовідносин передбачає можливість виникнення лояльності між сторонами. Запропоновано визначення терміна «взаємна лояльність у міжнародному митному співробітництві». Взаємна лояльність – це взаємне відчуття позитивного ставлення зацікавлених у міжнародному митному співробітництві держав.

3. Для виміру рівня партнерських відносин у процесі міжнародного митного співробітництва пропонується визначати комплексний показник партнерських відносин у митному середовищі держави-ініціатора.

4. Запропонована стратегічна матриця розвитку відносин у процесі міжнародного митного співробітництва дозволяє виокремити три підходи та відповідні регламенти відносин між державами в процесі міжнародного митного співробітництва, що надає процесу стратегічного митного планування рутинного характеру.

5. Стратегія міжнародного митного співробітництва є одним з елементів стратегічного розвитку митної справи в Україні та одна з функціональних стратегій досягнення стійких конкурентних переваг держави на світовому рівні,

оскільки розвинута митна справа – показник сучасності та конкурентоспроможності держави.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є формування програми міжнародного митного співробітництва на короткочасний термін і розробка критеріїв пріоритетного вибору держави-партнера у межах здійснення програми міжнародного митного співробітництва.

Література

1. Український прорив: для людей, а не політиків: Програма діяльності Кабінету Міністрів України: від 16 січ. 2008 р. №14 (14-2008п). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0001120-08>>.
2. Про підготовку проекту Стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки: Розпорядження Президента України: від 21 груд. 2001 р. № 372/2001-рп. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://uapravo.net/data2008/base54/ukr54104.htm>>.
3. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки: Послання Президента України до Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0001100-02>>.
4. Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки Указ Президента України: від 28 квіт. 2004 р. № 493/2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=493%2F2004&myid=dCCMfOm7xBWMqjUEZiwqiQoEHdIYAsFggkRbIlc>>.
5. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету міністрів України: від 21 лип. 2006 р. № 1001. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP061001.html>.
6. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України: від 12 лют. 2007 р. № 105/2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=105%2F2007>>.